

ضرورت تجدیدنظر در ساختار صنعت گاز کشور

مقدمه

نیاز به تاکید نیست که بعضی از ساختارهای سازمانی کشور هنوز فرصت نیافته‌اند همراه با تغییرات محاطی و محیطی، خود را روزآمد و بازسازی و نوسازی کنند. بخش انرژی کشور و زیر بخش‌های آن نیز از این پدیده مستثنی نبوده بلکه بعضاً معضلات ساختاری آنها بیشتر از سایر بخش‌هاست.

گرچه طی دو دهه گذشته تغییرات و تحولاتی در سازماندهی زیر بخش‌های بخش انرژی صورت گرفته است اما این تغییرات نوعاً سلیقه‌ای، شتابزده و بدون پشتوانه مطالعاتی و کارشناسی عمیق و خصوصاً بدون توجه به اشکالات ساختاری سطح کلان، و همانگونه که اشاره شد، محدود به زیربخش‌ها بوده است. به عنوان نمونه حدود ده سال پیش تغییرات ساختاری شتابزده‌ای در زیربخش‌های صنعت نفت به اجرا درآمد که خصوصاً در بخش بالادستی صنعت نابسامانی و مشکلات فراوانی را به دنبال داشته است. بعدها مطالعات و بررسی‌هایی توسط یک مشاور خارجی به انجام رسید که مرور گزارشات آن نابسامانی‌های بخش بالادستی صنعت نفت و شتابزده بودن تغییرات مذکور را آشکار می‌سازد.

فقدان ستاد برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری متمرکز (ستاد حاکمیتی) در بخش انرژی، عدم تفکیک وظایف و فعالیت‌های حاکمیتی و تصدی‌گری در زیرمجموعه این بخش از مواردی هستند که صاحب این قلم به مناسبت‌های مختلف به آن پرداخته است. اما در این مجال و در مقطعی از زمان که ظاهراً مدیران صنعت نفت در تلاش تدارک تغییرات و اصلاحات جدیدی در ساختار این صنعت می‌باشند توجه دادن به تجدیدنظر در ساختار صنعت گاز کشور ضروری به نظر می‌رسد.

ساختار موجود صنعت گاز کشور

در حال حاضر وضعیت موجود صنعت گاز کشور به این صورت است که کلیه بخش‌های بالادستی صنعت گاز شامل اکتشاف، تولید و بهره‌برداری از مخازن مستقل گازی (غیر از موارد استثنایی) در شرکت ملی نفت ایران متمرکز است و شرکت ملی گاز ایران عمدتاً تحویل‌گیرنده گاز از شرکت ملی نفت برای انجام فعالیت‌های پائین‌دستی شامل تصفیه و آماده‌سازی گاز و انتقال و توزیع آن برای مصارف داخلی کشور می‌باشد. حتی امر صادرات گاز نیز به عهده شرکت ملی گاز ایران نیست و شرکت دیگری بنام "شرکت ملی صادرات گاز ایران" به عنوان یک شرکت فرعی شرکت ملی نفت (که صد در صد سهام آن متعلق به شرکت ملی نفت است) امر صدور گاز را به عهده دارد.

اما مسأله مهمی که باید به آن توجه داشت این است که ساختار موجود صنعت گاز کشور مولود زمانی است که ویژگی‌های زیر وجود داشته است:

الف- گاز مصرفی کشور تماماً از منشاء گازهای همراه نفت که از حوزه‌های نفتی استخراج می‌گردد تأمین می‌شده است. شرکت ملی نفت به عنوان تولیدکننده

نفت، بخشی از نفت خام تولیدی را به سیستم پالایش و پخش برای مصارف داخلی تحویل می‌داده و بخشی را صادر می‌نموده است. گاز همراه نفت یک تولید جنبی و فرعی این شرکت تلقی می‌شده که تا مدت‌ها بخش قابل توجهی از آن سوزانده می‌شده و یا مصارف محدودی داشته و بعدها شرکت ملی گاز ایران در واقع به عنوان یک پیمانکار برای شرکت ملی نفت، به منظور استفاده محدود از آن برای صادرات گاز و مصارف داخلی کشور تأسیس گردیده است.

ب- در آن زمان سهم گاز در سبد انرژی مصرفی کشور بسیار محدود بوده و حوزه‌های مستقل گازی مورد بهره‌برداری قرار نگرفته و حتی عمدتاً کشف نگردیده بودند.

ج- در سطح بین‌المللی نیز اهمیت گاز طبیعی به اندازه امروز شناخته شده نبود و تکنولوژی‌های مربوط به آن پیشرفت کنونی را نداشتند.

تحولات صنعت گاز

اما اینک همه شرایط فوق‌الذکر کاملاً تغییر نموده‌است و ویژگی‌های امروز صنعت گاز کشور را می‌توان به شرح زیر بر شمرد و با ویژگی‌های زمان تأسیس صنعت گاز که ذکر آن رفت مقایسه کرد:

۱- امروز ذخایر گاز کشور با عددی معادل بیش از ۲۸ تریلیون مترمکعب از نظر ارزش حرارتی معادل بیش از ۱۷۶ میلیارد بشکه نفت خام می‌باشد که میزان آن از حدود ۱۳۶ میلیارد بشکه ذخایر اعلام شده نفت خام کشور بسیار فراتر است و با این حساب از مجموع ذخائر هیدروکربوری کشور حدود ۵۷ درصد آن را گاز طبیعی و ۴۳ درصد آن را نفت خام تشکیل می‌دهد که باتوجه به پیچیدگی‌های بیشتر بهره‌برداری از میدین نفتی و تردیدهای جدی که در مورد عدد واقعی این ذخائر و مسائلی مانند ضریب بازیافت و میزان ذخایر قابل بازیافت نفت و غیره وجود دارد قطعیت آمار اطلاعات ذخایر گازی کشور نیز بیشتر از آمار مربوط به ذخایر نفتی است.

۲- اغلب قریب به اتفاق فعالیت‌های اکتشافی جدید هیدروکربوری دو دهه اخیر به کشف گاز منجر شده و هنوز هم پتانسیل قابل توجهی برای اکتشافات جدید گازی حتی در لایه‌های زیرین حوزه‌های نفتی موجود کشور وجود دارد.

۳- در حالی که منحنی تولید اغلب قریب به اتفاق حوزه‌های نفتی کشور وارد دوره نزولی خود شده و به عبارتی بخش بالادستی نفت کشور وارد دوران کهولت شده است بخش بالادستی گاز کشور در دوران خیز خود قرار داشته و شاید بتوان گفت که از دوران نوجوانی وارد جوانی می‌شود. در حالیکه سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در بخش نفت طی دهه گذشته عمدتاً توانسته است افت تولید طبیعی سالانه را جبران نموده و سطح تولید را حفظ کند، تولید گاز غنی طی این مدت به حدود دو برابر افزایش یافته و از میزان ۸۵/۴ میلیارد متر مکعب در سال ۱۳۷۵ به